

Πέρσες του Αισχύλου: Μια παράσταση για την τελετουργία της πτώσης

Από την ομάδα «Σημείο Μηδέν» - Τι λέει στο makthes.gr ο σκηνοθέτης της Σάββας Στρούμπος

Κυριακή Τσολάκη

26/08/2023

Η πρώτη καταγεγραμμένη στην ιστορία τραγωδία είναι οι «Πέρσες» του Αισχύλου. Πρόκειται για ένα έργο που αντλεί τη θεματολογία του από πραγματικά γεγονότα και αναφέρεται στην οδύνη των Περσών όταν πληροφορούνται για τη συντριπτική ήττα τους στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, όπου είχε πάρει μέρος και ο ίδιος ο τραγικός ποιητής.

Παρόλα αυτά είναι συγκλονιστικό το γεγονός ότι, αν και η τραγωδία αυτή γράφτηκε μόλις οκτώ χρόνια μετά τη ναυμαχία και παρουσιάστηκε σε κοινό το οποίο είχε πολύ πρόσφατα στη μνήμη του όσα συνέβησαν ή συμμετείχε στη συντριπτική του πλειοψηφία σε αυτά, ο Αισχύλος δεν χλευάζει, δεν ειρωνεύεται, δεν γελοιοποιεί, δεν εξευτελίζει τους Πέρσες, ασκώντας τους όμως παράλληλα δριμεία κριτική. «Δεν τον ενδιαφέρει να σαρκάσει και να υποτιμήσει τους εχθρούς. Καταλαβαίνετε τι έντονο συναίσθημα θα δημιουργούσε αυτή η παράσταση στους Αθηναίους θεατές και πόσο καθαρή είναι η πρόθεση του Αισχύλου όχι να σοκάρει με μια τρέχουσα πεπερασμένη έννοια, αλλά να δημιουργήσει έναν ψυχικό και πνευματικό κλυδωνισμό σε βάθος, να προκαλέσει τους συμπολίτες του να αλλάξουν τη στάση τους ριζικά ως προς την αλαζονεία και τον επεκτατισμό που έχει αρχίσει να τους διακατέχει εκείνη την περίοδο», λέει στο makthes.gr ο Σάββας Στρούμπος, σκηνοθέτης της παράστασης του έργου που παρουσιάζεται από την ομάδα «Σημείο Μηδέν» σε μετάφραση Γιώργου Μπλάνα.

Αυτό είναι κάτι που κάνει με πάθος ο Αισχύλος και, κατά τη γνώμη του σκηνοθέτη, μας επιτρέπει και εμάς σήμερα, με όλα όσα συμβαίνουν, να μιλάμε για μια αγωνιώδη σύσταση. «Αισθάνομαι συγκλονισμένος από αυτά που γίνονται με τις φωτιές. Μένεις άναυδος με αυτή την κατάσταση

χωρίς να μπορείς να πράξεις προς μια κατεύθυνση. Αυτό που μπορώ να κάνω με ταπεινότητα, γιατί ο ανθρώπινος πόνος, ο πόνος της φύσης και η βαρβαρότητα μας υπερβαίνουν, είναι να συνδέσω αυτή την πράξη του Αισχύλου με μια εναγώνια προειδοποίηση. Σήμερα, όλο αυτό μπορεί να έχει έναν οικουμενικό χαρακτήρα γιατί τα πράγματα δεν περιορίζονται σε μια μόνο γωνιά της γης. Η ανθρωπότητα έχει μπει σε μια πολύ επικίνδυνη και αυτοκαταστροφική δίνη και η τέχνη με τα πολύ φτωχά μέσα που διαθέτει μπορεί να προειδοποιεί. Αυτό δεν σημαίνει ότι βλέπω την παράστασή μας ως πολιτικό θέατρο που έχει σκοπό να πληροφορήσει τον κόσμο, γιατί οι εποχές είναι διαφορετικές και οι πολίτες έχουν τρόπους να πληροφορηθούν. Δεν χρειάζεται ο καλλιτέχνης να γίνει δημοσιογράφος αλλά μπορούμε μέσα από ένα έργο τέχνης να απελευθερώσουμε αυτούς τους κραδασμούς και τις δονήσεις αγωνίας, πάθους, πένθους, τραύματος, σε μια προσπάθεια οι θεατές και οι καλλιτέχνες να δημιουργήσουμε μια κοινότητα αναστοχασμού και προσπάθειας και να δούμε τον εαυτό μας, τη φύση, τον κόσμο με νέα μάτια. Να γίνει μια νέα αρχή, που είναι πάρα πολύ σημαντική αυτή τη στιγμή», επισημαίνει ο Σάββας Στρούμπος.

Μια μελέτη πάνω στην αρχαία τραγωδία

Η παράσταση αποτελεί μέρος μιας σπουδής της ομάδας πάνω στην αρχαία τραγωδία, ένα εγχείρημα που ξεκίνησε με την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή. «Για εμάς η μελέτη έγκειται στο πώς μπορούμε να ορίσουμε τη φύση του τραγικού και πώς μας απασχολεί σήμερα ως ανθρώπους και ως καλλιτέχνες, όχι με την επικαιρική, αλλά με τη βαθιά ουσιαστική έννοια. Έτσι, το ζήτημά μας δεν είναι αν θα είμαστε λιγότερο ή περισσότερο συνεπείς στο κείμενο, αν θα θελήσουμε να το αποδομήσουμε ή να το υπερασπιστούμε ακαδημαϊκά. Προσπαθούμε να αναμετρηθούμε με τον πυρήνα του κειμένου, του τραγικού αυτού υλικού, για να μπορέσουμε να δούμε ως καλλιτέχνες πώς αυτή η διεργασία είναι μια επικοινωνία σε βάθος που μπορεί πραγματικά να μορφοποιηθεί, να δημιουργήσει μια αισθητική», επισημαίνει ο Σάββας Στρούμπος.

Όπως συμπληρώνει, μήτρα αυτού του υλικού είναι το αδιέξοδο ως αίσθηση, έννοια και βίωμα. «Αυτό που βλέπουμε πάρα πολύ χαρακτηριστικά στην Αντιγόνη είναι ότι και η ίδια και ο Κρέων δεν υπαναχωρούν. Μπορεί να συνομιλούν, να συνδιαλέγονται, όμως επί της ουσίας αναμετριούνται, συγκρούονται. Το ίδιο ισχύει και για τις σχέσεις

τους με τα υπόλοιπα πρόσωπα. Δεν μπορούμε να πούμε ποιος έχει δίκιο ή άδικο. Θα έλεγα πως και οι δυο έχουν δίκιο αλλά το υποστηρίζουν τόσο πολύ χωρίς να λαμβάνουν υπόψιν τους τα επιχειρήματα του άλλου. Έτσι όμως το δίκιο γίνεται καταστροφικό. Πιστεύω ότι πρέπει να αναζητάμε αυτό το στοιχείο του αδιεξόδου όταν αναμετριάμαστε με τα υλικά της αρχαίας τραγωδίας γιατί δημιουργεί το κέντρο, τον πυρήνα από όπου εκπορεύονται πάρα πολλά πράγματα, δυνάμεις και δυναμικές από το υλικό», υποστηρίζει ο σκηνοθέτης.

Στους «Πέρσες» συμβαίνει το ίδιο ακριβώς. «Για εμάς στον πυρήνα του υλικού αυτού είναι το στοιχείο του θρήνου όχι όμως με την έννοια του κλάματος, αλλά ως μια συνθήκη οντολογική και εκστατική. Οι Πέρσες έχουν υποστεί μια πανωλεθρία. Ο Αισχύλος δεν προσπαθεί να φτιάξει ένα πατριωτικό μανιφέστο, έναν ύμνο υπέρ των συμπολιτών του ή της πόλης, αλλά ούτε και ένα ηθικολογικό αντιπολεμικό δράμα. Βρισκόμαστε στη στιγμή που οι επικεφαλής της περσικής αυτοκρατορίας εν τη απουσία του Ξέρξη έχουν κατακλυστεί από φόβο, τρόμο, αγωνία για το τι μέλλει γενέσθαι σε αυτή τη ναυμαχία στη Σαλαμίνα μιας και τα νέα καθυστερούν να έρθουν και μόλις φτάνουν μιλούν για απόλυτη καταστροφή. Τότε οι Πέρσες ξεσπούν σε έναν ιλιγγιώδη θρήνο που γίνεται κρεσέντο. Εδώ το θέμα του αδιεξόδου βρίσκεται στο ότι αντί να κάνουν οι ίδιοι εκείνη τη στιγμή την αυτοκριτική τους, αντιθέτως πιστεύουν διαρκώς πως είναι γεννημένοι για να προξενούν πολέμους και να κατακτούν εδάφη. Είναι δηλαδή βαθύτατα διαβρωμένοι από το δίπολο πόλεμος και εξουσία. Ως αποτέλεσμα το μόνο που τους απομένει είναι ο θρήνος. Ο Αισχύλος στέκεται κριτικά απέναντι σε αυτόν τον βαθμό διάβρωσης και το κάνει αυτό προειδοποιώντας εναγώνια τους συμπολίτες του ότι η Αθήνα αρχίζει να υιοθετεί χαρακτηριστικά των χειρότερων εχθρών της, αφού βρισκόμαστε στον 5ο αιώνα π.Χ. και η πόλη αισθάνεται πάρα πολύ ισχυρή, κατακτά εδάφη στις γύρω περιοχές, ενώ μπαίνει στον Πελοποννησιακό πόλεμο», υπογραμμίζει ο σκηνοθέτης.

Συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου

Συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου από το 2003 ο Σάββας Στρούμπος είναι σήμερα υπεύθυνος εκπαιδευτής στο σεμινάριο της μεθόδου του θεάτρου «Άττις» που ίδρυσε ο διακεκριμένος σκηνοθέτης, ενώ συνεχίζει να δουλεύει μαζί του και σε διάφορες παραστάσεις του εξωτερικού.

Επίσης, οι παραγωγές της ομάδας «Σημείο Μηδέν» στην Αθήνα παρουσιάζονται στο νέο χώρο του θεάτρου «Άττις». Επιπλέον, τους δύο σκηνοθέτες συνδέει η γνωστή μέθοδος Τερζόπουλου με την ονομασία «Η επιστροφή του Διόνυσου», που αποτελεί ένα αναγνωρισμένο σύστημα εκπαίδευσης των ηθοποιών. «Στον πυρήνα της μεθόδου υπάρχει το στοιχείο της ψυχοσωματικής ενεργοποίησης, δηλαδή της καθολικής σωματικής πνευματικής και ψυχικής ενεργοποίησης του ηθοποιού. Όταν μιλάμε για μια μέθοδο εκπαίδευσης ηθοποιών πολλές φορές φανταζόμαστε ένα περικλειστο σύστημα ασκήσεων με κάποια μορφή θεωρητικής ανάπτυξης άρα ένα κλειστό σώμα. Αντίθετα, η συγκεκριμένη μέθοδος εργασίας αποτελεί έναν ζωντανό οργανισμό που σημαίνει ότι βρίσκεται σε μια διαδικασία δυναμικής και διαρκούς εξέλιξης και ανάπτυξης. Από το 1985 που παρουσιάστηκαν οι ιστορικές 'Βάκχες' του 'Άττις' μέχρι σήμερα η μέθοδος αυτή έχει εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό γιατί στην καθημερινή μας εργαστηριακή καλλιτεχνική πρακτική με τους ηθοποιούς τίθενται νέα ερωτήματα, ζητήματα και προκλήσεις. Προσπαθούμε να δούμε με ποιον τρόπο μπορεί να μεταγγιστεί καλύτερα η γνώση, να ανοίξει η φαντασία και η δημιουργικότητα», λέει ο κ. Στρούμπος.

Η μέθοδος αυτή βρίσκεται στο επίκεντρο και της παράστασης που σκηνοθετεί τώρα. «Έκανα ένα πολύμηνο εργαστήριο με τους ηθοποιούς. Στην αρχή δουλέψαμε όλοι μαζί για να μπορέσω να επικοινωνήσω σε όλους το σκεπτικό της παράστασης. Στη συνέχεια ξεκίνησα να δουλεύω ατομικά με τον καθένα για να μπορέσω να έχω τον τόπο και τον χρόνο να εξορύξουμε μαζί το δημιουργικό υλικό στην αναμέτρηση με τη συγκεκριμένη τραγωδία. Όταν αισθανθήκαμε ότι αυτή η διεργασία κάπως ολοκληρώνεται, συναντηθήκαμε πάλι όλοι μαζί και μπήκαμε στη δόμηση της παράστασης, που μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως μια τελετουργία της πτώσης. Δηλαδή όλα αυτά που συντελούνται στους Πέρσες δεν μπορούν να αναπαρασταθούν με όρους καθαρού ρεαλισμού».

Οι θρηνητικές ιαχές

Πολλοί είναι οι μελετητές εξάλλου που αναρωτιούνται αν οι «Πέρσες» είναι καθαρή τραγωδία, αφού δεν υπάρχει σε αυτούς καθαρή ιστορία. «Αντιθέτως, εγώ πιστεύω ότι πρόκειται για τραγωδία με τους απολύτως κλασικούς όρους, που όλοι ενυπάρχουν μέσα της. Κυρίως αναφέρομαι

στην τελετουργία της πώσης που είναι ένας τρόπος ποιητικός και συμβολικός μέσα από το σώμα, τη φωνή, τον ψυχισμό, το πνεύμα και την ενέργεια των ηθοποιών να παρασταθούν τα συμβάντα τα οποία αποκαλύπτονται στο έργο. Έτσι, είναι πολύ ισχυρό το στοιχείο της μουσικότητας, της σωματικότητας και της συλλογικότητας. Από το κείμενο έχουμε κόψει ελάχιστα κομμάτια, σε ορισμένες στιγμές μάλιστα έχουμε κρατήσει και αρχαία αποσπάσματα. Είναι συγκλονιστική η μουσικότητα και η ποιητική συμπύκνωση λόγων, συναισθημάτων, εικόνων. Ο Αισχύλος μιλώντας από την πλευρά των ηττημένων Περσών βάζει στο στόμα τους θρηνητικές ιαχές που δεν σημαίνουν κάτι και στα αυτιά των Αθηναίων ακούγονταν επίσης ως κάτι παράξενο. Γι αυτόν ακριβώς τον λόγο στις σύγχρονες μεταφράσεις αυτές οι κραυγές κόβονται. Θελήσαμε να τις μελετήσουμε στο πλαίσιο της εργαστηριακής διαδικασίας και να δούμε πού μας οδηγούν. Συνειδητοποιήσαμε έτσι πως οι κραυγές αυτές είναι από πλευράς ερμηνευτικής σαν αγωγοί και κανάλια μέσα από τα οποία διοχετεύεται αυτή η ένταση του μανικού θρήνου. Γι αυτό τις διατηρούμε στην παράστασή μας», καταλήγει ο σκηνοθέτης.